

Omiliile pascale LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXX ale Sfântului Petru Chrysologul

Dragoș Boicu¹

Abstract:

Among the approximately 190 homilies of St. Peter Chrysologus, a group of 12 sermons [LXXIII-LXXXIV] is dedicated to the feast of the Resurrection, representing one of the most important collections on this subject of a Christian author of the „golden age” of patristic literature. From these 12 Pascal homilies we render in Romanian translation the anniversary Easter discourse (LXXIII) and the sermons based on Matthew's Gospel, chapter 28 (LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXX).

Keywords:

Pascal homily, Peter Chrysologus, Ravenna, Latin liturgical tradition

I

Context

Din cele circa 190 de omilii ale Sfântului Petru Chrysologul, un grupaj de 12 predici [LXXIII-LXXXIV] este dedicat praznicului Învierii, reprezentând una dintre cele mai importante colecții pe această temă a unui autor creștin din „epoca de aur” a literaturii patristice. Este foarte adevărat că nu toate textele cuprinse în acest mănunchi de exortații reprezintă propriu-zis omilii pascale, în vreme ce altele pot fi considerate părți ale unor mini-serii de cuvântări pe care episcopul Ravennei le expunea în fața păstoriților săi. Acest grupaj a cunoscut o răspândire notabilă de-a lungul Evului Mediu, mai ales în Italia, trimiteri la aceste omilii apărând chiar și în textele lui Toma d' Aquino.

¹ Dragoș Boicu, Asistent la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. E-mail: dragosbcu@yahoo.com.

*Omiliile pascale LXXIII, LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXX ale Sfântului
Petru Chrysologul*

Din acest grupaj se remarcă prin tematică și stil omilia LXXIII, care nu este propriu-zis o predică, ci un discurs tematic, cu un subiect clar, apologetic, la prima vedere fiind menit să apere tradiția creștină de prăznuire a Paștilor în fața unor reproșuri făcute creștinilor din Ravenna în timpul păstoririi sale².

Potrivit investigațiilor lui Alejandro Olivar, în tradiția manuscrisă anterioară alcătuirii *Collectio Felicianae* (sec. VIII), în Codex Ambrosianus C. 77 sup. (a doua jumătate a secolului al VI-lea) și Vaticanus Latinus 5758 (secolele VI-VII), care mai poartă și numele de *Collectio Severiana*, toate celelalte omilii pascale (74-84) sunt atribuite lui Severian de Gabala³.

Totuși aceste piese pseudo-severiene îi aparțin indiscutabil Sfântului Petru Chrysologul, respectând aceeași schemă de structurare a materialului exegetic pe care o găsim în marea majoritate a cuvântărilor sale. Ele se concentrează în jurul câte unui pasaj scripturistic după cum urmează:

Sermo LXXIV	Mt 28, 1-4
Sermo LXXV	Mt 28, 1-6
Sermo LXXVI	Mt 28, 5-15
Sermo LXXVII	Mt 28, 1-7
Sermo LXXVIII	In 21, 4-8
Sermo LXXIX	Lc 24, 1-13
Sermo LXXX	Mt 28, 5-20
Sermo LXXXI	Lc 24, 36-41
Sermo LXXXII	Mc 16, 1-12
Sermo LXXXIII	Mc 16, 14-18
Sermo LXXXIV	In 20, 19-28

O altă particularitate a textelor episcopului de Ravenna este atenția pe care o acordă dispoziției auditoriului și capacității creștinilor prezenți de a se concentra sau de a urmări întreaga exortatie. De aceea, lungimea medie a predicilor Sfântului Petru Chrysologul era de aproximativ un sfert de oră⁴. De altfel și enunță într-una din

² Alejandro Olivar, *Los Sermones de San Pedro Crisologo. Estudio critico*, Abadia de Montserrat, 1962, p. 265, nota 94.

³ Alejandro Olivar, *op. cit.*, p. 177-179. Asupra identității lui Severian a se vedea Dragoș Boicu, „(Pseudo-) Petru Chrysologus, Trei omilii despre pace (LIII, CXXXVIII, CXLIX)”, în *RT* 4/2019, p. 245.

⁴ William B. Palardy, „Introduction”, în Archbishop of Ravenna Peter, *Selected Sermons*, Volume 2, translated by William B. Palardy, The Catholic University of America Press, Washington D.C., p. 30.

predicile sale un principiu omiletic foarte important „sermonis brevitatis amica”⁵. Din acest motiv, foarte adesea își curmă, uneori chiar abrupt cuvântările, anunțând continuarea temei la o dată ulterioară.

Acest fapt explică legătura de netăgăduit dintre aceste omilii pascale, prezentându-se ca mini-serii ce au fost rostite în zile sau duminici consecutive, iar Alejandro Olivar încearcă să identifice perechile de predici, propunând mai multe variante posibile⁶, complementare care acoperă, de exemplu, capitolul 28 al Evangheliei de la Matei:

LXXIV (Mt 28, 1-4)	LXXV (Mt 28, 1-5)	LXXVII (Mt 28, 1-7)
LXXX (Mt 28, 5-20)	LXXVI (Mt 28, 5-15)	LXXX (Mt 28, 5-20)

O altă variantă propusă de același călugăr benedictin este posibilitatea unei ordonări cronologice în două serii mai lungi, sau după conținut⁷, care nu schimbă foarte mult legăturile dintre omiliile la pericopa Învierii de la Matei.

Tot lui Alejandro Olivar îi datorăm și ediția critică a acestor texte pe care le-a editat alături de celelalte omilii ale Sfântului Petru Chrysologul în prestigioasa colecție *Corpus Christianorum Series Latina*⁸. De asemenea, aceste predici la Înviere s-au bucurat de traduceri integrale sau parțiale în germană⁹, engleză¹⁰, italiană¹¹ și franceză¹².

Text

Dintre cele 12 omilii pascale ne vom opri asupra discursului pascal aniversar (LXXIII) și asupra predicilor care stăruie asupra pericopei evanghelice de la Matei

⁵ Sermo 132, *PL* 52: 562.

⁶ Alejandro Olivar, *op. cit.*, p. 265.

⁷ *Ibidem*, p. 266.

⁸ Peter Chrysologus, *Collectio Sermonum*, edit. Alejandro Olivar, *Corpus Christianorum, Series Latina*, vol. 24, 24A, 24B. Turnhout, Brepols, 1975.

⁹ *Des heiligen Petrus Chrysologus Erzbischofs von Ravenna ausgewählte Predigten*, aus dem Lateinischen übers. von G. Böhmer. (Bibliothek der Kirchenväter, 1. Reihe, Band 43) München, 1923.

¹⁰ St. Peter Chrysologus, *Selected Sermons*, Volume 3, Translated by William B. Palardy, St. John's Seminary School of Theology, Brighton, Massachusetts, The Catholic University of America Press, Washington, D.C., 2005.

¹¹ *Opere di San Pietro Crisologo. Sermoni/2* [63-124], edit. Gabriele Banterle, Biblioteca Ambrosiana/Citta Nuova Editrice, Milano/Roma, 1997, p. 94-167.

¹² Pierre Chrysologue, *Le signe des signes. Sermons sur la Passion et la Résurrection*. Introduction, traduction, notes et index par Marie Steffann (Les Pères dans la foi, 96), Migne, Paris, 2007, 179 p.

(LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXVII, LXXX), urmărind direcțiile exegetice pe care episcopul Ravennei le explorează în cuvântările sale. În cadrul acestor meditații apar o serie de motive recurente, ceea ce reflectă principalele teme de interes ale autorului.

Sermo LXXIII

Am afirmat deja că această omilie are un statut aparte prin formă și conținut, construit în jurul imaginii simbolice a Bisericii, descrisă ca fecioară-mamă, care își afierosește numeroasele odrasle Tatălui ceresc, asemenea Sfintei Ana, mama profetului Samuel (*I Rg* 1). Stearpă fiind, dar rugându-se, chiar împotriva oricărei nădejdi, a dobândit darul lui Dumnezeu, un urmaș, pe care i L-a închinat după înțarcare. Ablactarea sau înlocuirea laptelui matern prin alte alimente necesare pruncului este motivul dominant al primelor trei paragrafe, descriind înaintarea în cunoaștere și trăire sfântă a creștinilor. Aceștia au nevoie de o perioadă de creștere, de maturizare, de înălțare spirituală, stare ce nu poate fi dobândită de neofit îndată după Botez. Apelul la motivul paulin, care prevede diferite tipuri de conținut (lapte, hrană mai tare, bucate, cf. *I Co* 3, 2; *Evr*, 5, 12-14), este folosit pentru a justifica această aniversare sau mai bine spus ceremonie care marchează trecerea la o nouă treaptă de trăire și de înțelegere a creștinilor „născuți mai înainte” (în anul precedent), pe care îi distinge de cei „de curând născuți”, botezați de praznicul Învierii (în anul rostirii cuvântării).

Ciclicitatea anului liturgic prilejuiește întâlnirea în fața lui Dumnezeu a mai multor „generații” de creștini, dar nu este nicidecum vorba despre o condiționare de anumite termene, ei nu sunt constrânși de soroace, așa cum le reproșează contemporanii, acuzându-i de practici iudaice (§ 3). Sfântul Petru refuză categoric orice legătură dintre această celebrare și vreun obicei iudaic. Din contră, insistă pe o distincție radicală între cele două religii, precum cea dintre Esau și Iacov. Acesta din urmă prefigurează creștinismul, întrucât „plus mysticus quam dolosus” a smuls, a luat prin înșelăciune dreptul de întâi-născut al fratelui său mai mare (*Fc* 27), argumentând că Iacov a luat ceea ce pe drept i se cuvenea, fiind întâi-născut întru cele spirituale (§ 4).

Sermo LXXIV (Mt 28, 1-4)

După ce menționează în exordiu istovitorul urcuș al nevoinței și al postului pe durata Săptămânii Patimilor, acompaniat de tăcerea ierarhului, acesta îi provoacă pe creștini să vadă și în Învierea Domnului, ca și în nașterea Sa din Fecioara Maria, semnele puterii Lui dumnezeiești (§ 1).

Începând lectura pericopei de la Matei (cap. 28), Sfântul Petru insistă asupra ordinii nefirești a fenomenelor naturale, transfigurate de Înviere (§ 2). Sosirea la mormânt a celor două Marii prilejuiește desfășurarea unei frumoase paralele între Eva, „cea care se făcuse mamă tuturor celor ce mor”, și Maria Magdalena, care poartă „numele mamei lui Hristos”, și astfel, prin intermediul ei, „a venit deci mama prin

nume, a venit femeia ca să devină mamă a celui ce viază”. Analogia este continuată prin compararea contemplării pomului cunoștinței binelui și răului în rai, care a tentat-o pe Eva, și vederea mormântului, care aduce acum izbăvire (§ 3). Cutremurul semnifică zdruncinarea întregii lumi din temelii, răsturnarea unei logici otrăvite, corupte și nefaste ce supune morții și iadului pe tot omul (§ 4). Dar acum este momentul restaurării comuniunii dintre „cele pământești și cele cerești”, după cum stă mărturie îngerul coborât din cer, care în logica aceluiași paralelism enunțat anterior reprezintă agentul certitudinii, spre deosebire de șarpe – agentul amăgirii (§ 5). De aceea, piatra răsturnată devine catedră și amvon din care îngerul vestește și învață Învierea Domnului, iar prin înfățișarea lui prefigurează aspectul trupurilor înviate în Împărăția cea veșnică (§ 6). Dar în absența credinței, vederea lui devine chinuitoare și înfricoșătoare, provocând groază în paznicii, chinuiți acum de atitudinea lor dușmănoasă cu care străjuiau mormântul (§ 7). Predica se încheie cu promisiunea că în următoarea cuvântare va continua tâlcuirea acestei pericope (§ 8).

Sermo LXXV (Mt 28, 1-6)

Îndemnându-și păstorii să ceară Domnului cuvânt de învățătură pe potriva minunii ce se cere tâlcuite, Sfântul Petru reia motivul luminii nefirești din noaptea Învierii, simbol al luminării credincioșilor în antiteză cu întunericul ce-i învăluie chiar și în miezul zilei pe cei necredincioși (*Mt 27, 45*) (§ 2). Cele două Marii ce se apropie de mormânt ajung să simbolizeze cele două „popoare” care alcătuiesc Biserica: creștinii proveniți dintre iudei și cei convertiți de la religiile tradiționale ale Antichității. Aici este introdusă o superbă paralelă între nașterea din pântecul Fecioarei și Învierea din mormânt, ambele fiind pecetluite (§ 3). Venirea îngerului nu este necesară pentru a-L reanima pe Mântuitor ori pentru a-L ajuta să se elibereze de sub povara pietrei cu care era închis mormântul, ci era menită să prăvălească piatra necredinței și să desfacă împietrirea inimilor (§ 4), oferind mângâiere și certitudine din aceeași catedră a învățaturii cerești pe care șede la ușa mormântului (§ 5). Înfațișarea îngerului este interpretată drept părtășia umanității la „strălucirea naturii cerești”, iar veșmintele – inutile pentru o faptură eminentă spirituală – estompează și fac suportabilă prezența sa strălucitoare, atenunând slava cerească pe măsura capacității femeilor mironosițe de a o privi (§ 6). Din nou înfricoșarea paznicilor este considerată consecința vinovăției lor care îi apasă, în vreme ce credincioșii sunt animați de curaj (§ 7). Predica se încheie cu promisiunea că în următoarea cuvântare va continua tâlcuirea acestei pericope (§ 8).

Sermo LXXVI (Mt 28, 5-15)

Ex abrupto, omilia începe cu referința la cuvântarea anterioară (LXXV) privind simbolismul celor două Marii venite la sfântul mormânt, care prefigurează cele două „popoare” care alcătuiesc Biserica. Se insistă asupra mărturiei pe care o dă îngerul în

care sunt vestite patima și moartea, tocmai pentru a arăta că ele nu micșorează cu nimic puterea dumnezeiască a Mântuitorului Hristos, iar Învierea Sa este dovada și fundamentul învierii noastre. Fiul Întrupat și Înviat devine paradigmă a relației dintre suflet și propriul trup după Învierea cea de obște (§ 1).

Prin cele două Marii, întreaga Biserică este trimisă la propovăduire și la întâlnirea cu Hristos. Ba mai mult, încurajarea îngerului este dublată de întâmpinarea Mântuitorului, care le confirmă prin vedere ceea ce primiseră prin auzire (§ 2). Sfântul Petru subliniază contrastul dintre cuprinderea picioarelor lui Iisus de către femeile mironosițe (*Mt 28, 9*) și interdicția adresată Mariei Magdalena: *Noli me tangere* (*In 20, 17*), tocmai pentru că îndrăzneala să se atingă de El „pe pământ ca și cum ar fi doar un om, pe care încă nu înțelegi să îl cinstești ca Dumnezeu întru cele cerești” (§ 3).

În finalul cuvântării sunt evocate eforturile fariseilor de a denatura evenimentele petrecute la sfântul mormânt și de a ascunde adevărul, doar pentru a constata că toate strădaniile lor sunt zadarnice, iar consecințele alegerii făcute se răsfrâng asupra tuturor generațiilor viitoare (*Mt 27, 17-25*) (§ 4).

Sermo 77 (Mt 28, 1-7)

După o formală *recusatio* care subliniază și mai mult datoria de a cuvânta (§ 1), Sfântul Petru reia motivul serii devenite început al luminii. De această dată accentuează perspectiva morală, fenomenul reflectând triumful vieții asupra morții și al nesticăciunii asupra coruptibilității (§ 2). Martor al acestei schimbări a ordinii firești, însuși sabatul renunță la locul de zi aparte a săptămânii, cedându-l duminicii ca zi de prăznuire prin excelență a puterii dumnezeiești, dar și a grațitudinii omului (§ 3). Cele două Marii sunt din nou puse în paralel cu Eva (§ 4), iar dacă în Eden femeia contribuise la căderea lui Adam, astăzi vederea mormântului aduce mângâiere și pace (§ 5). Cutremurul anticipează zdruncinarea sufletelor necredincioșilor înaintea judecării dumnezeiești (§ 6). Se evidențiază din nou rolul îngerului de a revela cele ascunse, de a iniția în taina ce se petrece în fața noastră (§ 7), iar „prin semnul șederii lui” ne învață „că moartea a fost desființată și că Dumnezeu este Cel Care a pățimit” (§ 8).

Groaza care îi cuprinde pe paznici de frica cutremurului și a îngerului anticipează spaima tuturor celor nedrepti în fața dreptății divine. Înfațișarea îngerului prefigurează starea noastră la Învierea cea de obște (§ 9). Prin cuvintele sale, îngerul le îmbărbătează pe femei, incredințându-le de adevărul Învierii Domnului Hristos și, implicit, de certitudinea învierii noastre (§ 10). Omilia se încheie cu îndemnul de a propovădui adresat femeilor, considerate încă vinovate de căderea omului din starea paradisiacă (§ 11).

Sermo LXXX (Mt 28, 5-20)

Arătând că reia expunerea din predica precedentă (personal consider că este vorba mai degrabă de Sermo LXXVII, dacă ținem cont de ton și de linia

argumentației), Sfântul Petru insistă asupra unei precizări ce trebuie făcute asupra rolului femeii, care, chiar dacă a ajuns cea dintâi la mormânt și s-a împărtășit prima de vestirea îngerului, nu deține vreo întâietate față de bărbat, care o întrece pe femeie în cinste, după cum Domnul îl întrece pe înger (§ 1). Îmbărbătarea femeilor mironosițe este un îndemn la curaj pentru întâlnirea cu Cel viu (§ 2). O altă menire a prezenței îngerului la mormânt este aceea de a arăta că Hristos nu este acolo, episcopul referindu-se în treacăt și la paralela Adam cel Vechi – Hristos, Adam cel Nou (§ 3). Se reia motivul paralelei Eva – femeile mironosițe, arătându-se că femeia este dezlegată de vina originară atâta timp cât e mărturisitoare a Învierii (§ 4). Interpretând cele două îndemnuri, al îngerului și al Mântuitorului, episcopul subliniază că teama și bucuria nu sunt contradictorii, ci reprezintă marca evlaviei autentice în prezența manifestărilor sacrului (§ 5). Hristos le iese mironosițelor în întâmpinare și le salută pentru a le întări în credință, oferindu-le confirmarea vizuală a vestirii îngerești (§ 6). Explorând mai departe îndemnul Mântuitorului de a vesti „fraților” Lui, episcopul arată că Hristos i-a făcut pe ucenici frați și împreună-moștenitori împreună cu El ai Tatălui (§ 7). Planurile fariseilor de a denigra minunea, prezentând-o ca pe un act ilicit, sunt contrazise de realitate pentru că „ucenicii (l-au luat) pe învățătorul lor nu prin furt, ci prin credință; prin virtute, nu prin înșelăciune; prin sfințenie, nu prin delict l-au luat viu, nu mort”. Dar din pricina acestei îndârjiri de a accepta evidența și întrucât Hristos nu poate fi văzut în locul vicleniei, Mântuitorul anunță revederea în Galileea (§ 8). Cuvintele Lui indică puterea Sa de a împăca întreaga creație cu Dumnezeu, prin întrupare, iar îndemnul la propovăduire reflectă dorința de a împărtăși mântuirea tuturor sufletelor (§ 9). Pentru că toate actele iconomiei dumnezeiești au fost împlinite pentru mântuirea noastră, a oamenilor, nefiindu-i Luiși necesare (§ 10).

Subtext

După cum am mai spus, omilia LXXIII are un caracter aparte, fiind un discurs apologetic, menit să apere tradiția creștină de prăznuire a unor ceremonii conexe Paștilor în fața unor reproșuri făcute creștinilor din Ravenna în prima jumătate a veacului al V-lea. În ciuda obiecțiilor pe care le ridică G. Böhmer privind autenticitatea, Alejandro Olivar demonstrează, pornind de la fondul lexical, modul în care sunt construite ideile și chiar felul în care sunt citate versetele vetero-testamentare, că textul îi aparține într-adevăr lui Petru Chrysologul¹³. Ilustrul cercetător catalan acceptă că, într-adevăr, forma este atipică, nefiind vorba de o cuvântare adresată catehumenilor pentru instruirea lor, ci o reacție la o stranie tendință antisemită pentru a apăra și a justifica celebrarea solemnă a Praznicului Învierii. Foarte interesant este faptul că, atunci când Sfântul Petru a rostit această cuvântare, face trimitere la solemnitatea nocturnă a administrării sacramentelor către neofiiți (§ 3). Încă de la începutul predicii

¹³ Alejandro Olivar, *op. cit.*, p. 176.

se face aluzie la neofiți, spunând că „Sărbătoarea pascală de astăzi îi întarcă pe cei pe care mai înainte i-a născut”, afirmație considerată o trimitere la „pascha annotinum”¹⁴. Această sintagmă desemna aniversarea unui an de la botez a creștinilor care fuseseră încreștinați de praznicul Învierii din anul precedent¹⁵, care se celebra fie *Sabbatum in Albis*, fie *Dominica in Albis*, fie a doua zi după odovania Paștilor, în joia de dinaintea Înălțării Domnului¹⁶. În introducerea la această omilie, Alejandro Olivar arată că, doar luând în considerare acest detaliu, putem înțelege o serie de aspecte – altfel inexplicabile – pe care le conține predica „pascală” și ar fi prin respectiva referință cea mai veche mărturie patristică a celebrării „pascha annotinum”¹⁷.

Pe de altă parte, cele cinci omilii dedicate explicării pericopei evanghelice de la Matei, capitolul 28, oferă o foarte interesantă mărturie despre practica liturgică din Ravenna în prima jumătate a secolului al V-lea. Potrivit observațiilor unui alt cercetător benedictin, Joseph Lemarié, din alăturarea cuvântărilor episcopului Cromatius de Aquileia (†407) și a textelor Sfântului Petru reiese că ritul Bisericii din Ravenna însuma o serie de practici romane și influențe din nordul Italiei, create în jurul scaunului episcopal al Aquileiei. Din cercetările acestuia, dar și din aluziile făcute de Petru Chrysologul în omiliile pascale reiese că pericopa lecturată în Vinerea Mare și cea citită în noaptea de Înviere erau ambele din Evanghelia de la Matei. Dacă la privegherea de Paști se folosea fragmentul *Mt* 28, 1-15, la liturgia pascală propriu-zisă se citeau versetele rămase, *Mt* 28, 16-20, în vreme ce în practica romană era folosită pericopa de la Marcu 16, 1-7¹⁸. Franco Sottocornola afirmase și el că „predicile lui Petru Chrysologul atestă lectura din Matei 28, 1-20 în ziua de Paști. Dar este evident faptul că cel puțin o parte din această lectură se făcea noaptea. La liturgia din ziua de Paști, pericopa era recităată sau continuată, în mod similar cu practica din Aquileia și Napoli”¹⁹. Astfel se și explică mini-seriile de predici, care reprezintă omilii rostite în noaptea de Înviere, respectiv continuările lor la liturgia solemnă din Duminica Sfințelor Paști.

¹⁴ Franco Sottocornola, *L'anno liturgico nei sermoni di Pietro Crisologo: ricerca storico-critica sulla liturgia d Ravenna antica*, Centro studi e ricerche sulla antica provincia ecclesiastica ravennate, 1973, p. 83-84.

¹⁵ Alcuin Reid (ed.), *T&T Clark Companion to Liturgy*, Bloomsbury T&T Clark, London/New York, 2016, p. 328.

¹⁶ William Smith & Samuel Cheetham (ed.), *Encyclopaedic Dictionary Of Christian Antiquities*, Vol. 1, Logos Press, New Delhi, 2005, p. 91.

¹⁷ Peter Chrysologus, *Collectio Sermonum*, edit. Alejandro Olivar, Corpus Christianorum, Series Latina, vol. 24A, Turnhout, Brepols, 1975, p. 446.

¹⁸ Joseph Lemarié, „La liturgie de Ravenne au temps de Pierre Chrysologue et l'ancienne liturgie d'Aquilée”, în *Aquileia e Ravenna* (Antichità Altoadriatiche, XIII), 1978, p. 364.

¹⁹ Franco Sottocornola, *op. cit.*, p. 338, nota 48.

II

Omilia LXXIII: Despre sfânta zi a Paștilor²⁰

1. Sărbătoarea de astăzi, preaiubiți frați, nu leagă cele noi de cele vechi, nici nu păstrează cărnurile mielului până a doua zi, ci câtă vreme cele trecute se împărțasesc de cele prezente în sfânta evlavie²¹ și unește Paștile noastre cu Paștile ce se întorc, (serbarea) înțarcă copilăria noii renașteri, deoarece, precum (spune) Apostolul, *cele vechi au trecut și iată toate s-au făcut noi* (2 Co 5, 17). Anul Domnului înaintează²² prin anotimpuri, nu îmbătrânește, atâta timp cât aleargă în cercul său, până ce ne duce pe noi la ziua răsplătirii. Sărbătoarea pascală de astăzi îi dezvăță²³ acum de lapte pe cei pe care mai înainte i-a născut, ca hrănindu-se cu hrana mai solidă să fie întăriți în bărbatul desăvârșit al lui Hristos.

2. Am aflat pomenindu-se în istoria sfântă că, atunci când Isaac a fost înțărcat, Avraam a făcut un ospăț mare, stârnind bucuria întregii lui case (Fc 21, 8). Și dacă vlăstarul bătrâneții, dacă singurul fiu al celei sterpe, a tras și a mișcat spre bucurie inimile întregii familii cu dansuri rituale, cu chitară și timpan, și toată cântarea răsunătoare a psaltirii, cu atât mai mult se cuvine ca noi astăzi să ne bucurăm cu imne sau cântări duhovnicești, când au fost înțercate numeroasele odrasle²⁴ ale unei fecioare fertile. Stearpă ca și Sarra a fost Anna, care a udat atâta timp nerodnicia trupului și a firii cu lacrimile rugăciunilor ei, cât timp i-a fost refuzat o vreme îndelungată a vieții (să aibă) un urmaș²⁵. Primindu-l pe Samuel ca un dar dumnezeiesc, curând după ce l-a înțercat l-a adus înapoi ca dar lui Dumnezeu și a sporit bucuria sa cu sacrificiile jertfelor spre împlinirea ofrandei (I Rg 1, 10-25). Cu atât mai mult se cuvine ca noi să aducem jertfă de laudă, să împlinim făgăduințele, să aprindem tămâia delicatetei și să aducem jertfele cu toată abundența arderilor de tot lui Dumnezeu-Tatăl, de vreme ce fecioara-mamă, hrănind și înțercând prunci într-un număr atât de mare cât stelele cerului, îi aduce Tatălui în toată lumea ca să se îplinească acea profeție: *Vei binecuvânta cumuna anului buneivoințe, și câmpiile tale vor fi umplute cu prisosință* (Ps 64, 12).

3. Prin urmare, nimeni să nu creadă că este inutilă acea taină trebuincioasă a celebrării noastre, nici să nu considere că noi coasem petic de postav nou la haina

²⁰ Textul folosit pentru traducere este cel al ediției critice stabilite de către Alejandro Olivar în CCL 24A și corectat de Gabriele Banterle în ediția *Opere di San Pietro Crisologo. Sermoni/2* [63-124], p. 94-140. În PL 52: 406, omilia LXXIII figurează cu titlul: *De paschali solemnitate*.

²¹ Solemni devotione.

²² Perficitur – lit. este completat, împlinit.

²³ Depellit – lit. îndepărtează.

²⁴ Universa fecunditas – lit. întreaga rodnicie.

²⁵ Posteritas – lit. posteritatea, viitorul.

veche (Mt 9, 16), când nu unim nimic din antichitatea iudaică cu nouitatea creștină: *știți*, zice apostolul, *că în Hristos toată făptura se ridică nouă* (2 Co 5, 17), ci împlinim cunoștința dumnezeiască spre împlinirea virtuții cerești. Cei născuți de curând trebuie să fie instruiți ce să facă și trebuie să fie învățați cei mai înainte născuți câtă mulțumire îi datorează lui Dumnezeu cu privire la desăvârșirea lor. Aceia care sunt abia născuți să fie agățați de gât și să fie cuprinși cu deplină evlavie la sânii Bisericii-mamă, să înghită²⁶ hrana moale a inocenței cu gâtlejuri firave, să ia aminte ca să-și întindă brațele la lucrarea sfântă, să se străduiască să-și întărească pașii șovăielnici pe calea credinței. Este cu puțință ca cei hrăniți astfel să fie abandonați deja? Să nu fie ei îndrumați prin grija Tatălui, de mâna Tatălui, de voința Tatălui? Și astfel să nu fie ei ocrotiți prin sfatul mamei, de credința mamei, ca să ia și să-și asigure²⁷ nu doar cele de omenești, ci și folositoarea înțelepciune dumnezeiască?

4. Astfel Iacob, prea timid în (intenția) sa, dar de ajuns de îndrăzneț la îndemnul mamei, a înaintat mai mult în chip tainic decât înșelător, ca să smulgă binecuvântarea tatălui, căci nu a mințit (zicând) că este întâiul născut, pentru că acela este primul, pe care harul ceresc l-a zămislit, nu natura muritoare. Acela ne-a preînchipuit sub pieile iezilor pe noi, care, pentru a muri păcatului, am fost îmbrăcați la îndemnul mamei Biserică cu haina trupului mortificat, și răspândim mireasma ogorului cu neconținute și îmbeșugate roade ale mărturisirii de credință, până ce am smulge în taină deplină a credinței binecuvântarea părintească, profitând de orbirea israeliteană²⁸, cum spune apostolul: *Împietrirea s-a făcut lui Israel în parte, până ce va intra mulțimea neamurilor* (Rm 11, 25).

Omilia LXXIV: Despre Învierea Domnului

1. Truda privegherii și epuizarea provocată de post ne obligă, preaiubiți frați, să tăcem un pic și de aceea astăzi ne întoarcem la cuvântarea despre Învierea Domnului, și dacă este dumnezeiesc (faptul) că Hristos S-a născut din Fecioară, cu cât mai dumnezeiesc este (faptul) că Hristos S-a sculat din morți. Deci ceea ce este dumnezeiesc nu poate fi cuprins de auzul omenesc.

2. *Seara*, zice (Scriptura), *sâmbetei, când se lumina de ziua întâi a săptămânii* (Mt 28, 1). Seara sâmbetei, aceasta nu urmează rânduiala veacului, aceasta nu are obișnuința lumii. Seara s-a sfârșit, începe ziua, seara se întunecă, nu luminează, nu se preschimbă în zori de zi. Maica nopții, seara dă naștere zilei, schimbă ordinea când îl cunoaște pe Ziditor, din (această) nouitate strălucește taina, tânjește să slujească Creatorului, nu ordinii firești.

²⁶ Trahant – lit. să tragă, să sugă.

²⁷ Praeripiant – lit. să smulgă, să înșface.

²⁸ Salutariter illudentes – lit. batjocorind în mod benefic orbirea israeliteană.

3. *Seara, zice, sâmbetei, când se lumina de ziua întâi a săptămânii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie să vadă mormântul (Mt 28, 1).* A alergat pe seară spre iertare femeia, care (mai înainte) fugise repede spre păcat. Seara L-a căutat pe Hristos aceea, care știuse să-l piardă pe Adam în zorii zilei. *A venit Maria și cealaltă Marie să vadă mormântul.* Cea care primit înșelarea în paradis se grăbește să ia asupra ei credința din mormânt; s-a străduit să smulgă viața din moarte cea care a înșfăcat din viață moartea. *A venit Maria.* Acesta este numele mamei lui Hristos, a venit deci mama prin nume, a venit femeia ca să devină mamă a celui ce viază, ea, cea care se făcuse mamă a celor ce mor, ca să se împlinescă ceea ce este scris: *Aceasta e mama tuturor celor vii (Fc 3, 20).* *A venit Maria și cealaltă Marie.* Nu zice că *au venit*, ci *a venit*, sub un nume au venit în taină două, nu din întâmplare. A venit Maria și cealaltă Marie. A venit ea însăși, dar și încă o alta; o alta, dar și ea însăși, că femeia își schimbase viața, nu numele, purtarea, nu sexul, și a devenit vestitoarea învierii, cea care se dovedise unealtă și a căderii și a ruinei. *A venit Maria să vadă mormântul.* Vederea mormântului a reînnoit-o pe aceea, pe care vederea arborelui a înșelat-o, și privirea salvatoare a ridicat-o pe cea pe care privirea seducătoare o doborâse.

4. *Iată, zice, s-a făcut cutremur mare, iar un înger a coborât din cer (Mt 28, 2).* S-a cutremurat pământul nu pentru că (îngerul) a coborât din cer, ci pentru că Domnul s-a ridicat dintru cele de jos. *Iată s-a făcut cutremur mare.* Iadul a fost zdruncinat, adâncul pământului s-a despicaț, pământul se înfricoșează, stâlpii munților tremură, sunt cutremurate temeliiile lumii, iadul a fost prădat, cele de jos au încremenit. A fost înrobită moartea, care, în timp ce se întindea spre cei vinovați, a ajuns (ea însăși) la judecată; stăpânind peste slujitori, s-a întors împotriva Domnului, pornindu-se cu furie asupra oamenilor, s-a năpustit asupra lui Dumnezeu. Deci pe drept a pierit legea iadului, drepturile infernului sunt înlăturate, puterea morții a fost răpusă, și drept pedeapsă pentru îndrăznela (sa) i-a sculat pe cei morți, sufletele sunt rechemate spre rușinea martorului (necinstit), trupurile au fost restaurate, omul a fost înviat, viața a fost reînnoită și deja totul se întemeiază pe iertare, pentru că judecata²⁹ a trecut mai degrabă asupra Creatorului vieții. *Iată s-a făcut cutremur mare.* Acum s-a făcut cutremur mare: Oh, dacă o furtună, chiar și neînsemnată, ar fi răpus atunci pomul aducător de moarte! Oh, dacă aburii ceții ar fi întunecat vederea acelei femei! Oh, dacă un nor grozav ar fi învăluit frumusețea fructului letal! Oh, dacă ar fi tremurat mâna care se întindea spre ceea ce era interzis! Oh, dacă o noapte severă ar fi întunecat ziua păcatului! Atunci ar fi alungat și plângerea lumii și germenii morții și ofensa adusă Creatorului. Căci amăgirile slujesc întotdeauna viciilor, cele dulci lingușesc fărădelegile, iar cele sobre și ferme sunt prietenele virtuților.

5. *Îngerul Domnului a coborât din cer (Mt 28, 2).* Când a înviat Domnul, când moartea a pierit, a fost refăcută tovărășia celor pământești cu cele cerești; iar vorbirea

²⁹ Sententia – lit. opinie, părere, decizie.

cu îngerul i-a fost aducătoare de viață femeii, a cărei consfătuire cu diavolul i-a fost spre moarte. Îngerul Domnului a coborât din cer și a prăvălit piatra. Nu zice *a rostogolit*, ci *a prăvălit* piatra, care răsturnându-se a mărturisit moartea și prăvălită (fiind) a răsărit dovada învierii. Fericită piatră, care a servit atât ca să-l acopere pe Hristos, cât și să-L dezvăluie! Fericit cel care a deschis inimile nu mai puțin decât mormântul! Fericit cel care a dat și învierea credinței, mărturisind că a înviat dumnezeiescul trup. Această ordine a lucrărilor este schimbată, acest mormânt a devorat moartea, nu pe cel mort, casa morții a devenit sălaș al vieții. Ca nouă prefigurare a pântecelui L-a zămislit pe Cel mort, născându-L viu.

6. *Îngerul Domnului a coborât din cer și apropiindu-se a prăvălit piatra și ședea deasupra ei (Mt 28, 2).* Și care era motivul pentru care ședea îngerul, care nu simțea nicio osteneală? Dar ședea ca învățător al credinței, ca dascăl al învierii ședea deasupra pietrei, ca statornicia șederii să dea întărire celor ce vor crede. Îngerul pune deasupra pietrei temelia credinței, Biserica era întemeiată pe Hristos, Care zice: *Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea (Mt 16, 18).* Era, zice, *înfățișarea lui ca fulgerul și hainele lui precum zăpada (Mt 28, 3).* Fulgerul nu e de ajuns pentru slava îngerului? La ce bun îmbrăcămintea pentru firea cerească? Dar dintr-o astfel de strălucire se arată felul și chipul învierii noastre, pentru că cei ce se înviază prin Hristos, s-au schimbat în slava lui Hristos, [iar] învierea trupului nu va avea întunecimea cărnii, cum învață Domnul: *Atunci dreptii vor străluci precum soarele (Mt 13, 43).*

7. *Și de frica lui paznicii au fost înspăimântați și s-au făcut ca morți (Mt 28, 4).* Nefericiți [sunt aceia] pe care îi lovește frica morții atunci când este redată certitudinea vieții! Dar cum puteau să dobândească nădejdea celor cerești slujitorii cruzimii și lucrătorii dușmănoasei violenții? Au asediat mormântul, au blocat porțile învierii, și moartea, ce trebuia să piară, slujea [ca obstacol] ca să nu poată intra viața. Venirea îngerului i-a doborât și, pe drept, i-a pus pe ei la pământ. Pe moarte, nenorocită și pururi propriul ei vrăjmaș, a durut-o să moară ea însăși și, pentru că ea nu putea să învie, ripostează. Se cuvenea să se deschidă mormântul și să se arate orice era spre înlesnirea [înțelegerii] învierii, că din faptul în sine vine³⁰ uimirea, din pildă nădejdea, din reîntoarcerea (Lui) dovada, din vedere credința. Mare nebunie este aceasta, ca omul să nu vrea să creadă tocmai în ceea dorește să i se întâmple.

8. Sunt de ajuns cele ce s-au spus astăzi cu privire la acești paznici. Ca să nu se mai lungească astăzi (predica), vom spune altădată ce cuprinde credința noastră.

Omilia LXXV: A doua cuvântare despre Învierea Domnului

1. Cuvântul a lipsit de la mine, atât timp cât (am lipsit) dintre voi, dar rugați-vă, fraților, ca, precum m-a redat pe mine vouă, tot așa Dumnezeu să mă găsească vrednic de a-mi readuce și de a-mi reda cuvântul.

³⁰ Esset – lit. ar fi.

2. Ascultați-l pe evanghelist când spune: *Seara, zice, sâmbetei care se lumina de ziua întâi a săptămânii* (Mt 28, 1). Ce pricepe aici înțelegerea omenească? Ce înțelege aici înțelepciunea omenească? *Seara care se lumina*. Seara se sfârșește ziua, nu începe, nici nu aduce³¹ lumina, ci întunericul, dar aici Creatorul stihiiilor a schimbat ordinea lor, ca în Învierea Domnului să simți că totul este dumnezeiesc, [și] nimic omenesc. În sfârșit, când înviază³² Hristos, seara luminează de ziua credincioșilor, ziua se întunecă pentru necredincioși; pentru ucenici noaptea este preschimbată în zi, pentru iudei ziua este transformată și este preschimbată în noapte. Zice, *de la ora a șasea s-a făcut întuneric peste tot pământul până la ora a noua* (Mt 27, 45). Ca să se întunece toată strălucirea amiezii și să se împlinească ceea ce este scris: *Va apune soarele în miezul zilei* pentru ei (Amos 8, 9), va apune pentru ei, adică, pentru iudei, iar pentru noi: *noaptea precum ziua va fi luminată* (Ps 138, 12). Pentru că seara, care alunecă întotdeauna spre o profundă întunecare, atunci s-a îndreptat și s-a ridicat în toată lumina lui Hristos, și a umplut toate inimile muritorilor cu deplină strălucire atunci când Hristos s-a sculat din cele de jos. *Seara care se lumina de ziua întâi a săptămânii* (Mt 28, 1). Pentru că sâmbăta a fost luminată prin Hristos, nu desființată. Căci nu a venit să strice legea, ci ca să împlinească (Mt 5, 17). (Sâmbăta) a fost luminată ca să strălucească în ziua Domnului, să strălucească în Biserică, ceea ce fusese întunecat în sinagogă din cauza întunecaților iudei.

3. *A venit Maria Magdalena și cealaltă Marie să vadă mormântul* (Mt 28, 1). Femeile merg înaintea apostolilor la slujire, ele care după gen sunt în urma bărbaților, ele care după ordinea (ierarhică) urmează după ucenici. Dar astfel nu îi arată pe apostoli mai leneși, ele, care nu în chipuri femeiești, ci prefigurând Biserica³³, l-au purtat pe Domnul la mormânt. Maria și Maria, precum una, așa cealaltă, precum cealaltă, așa una. Maria – singurul nume al maicii lui Hristos: s-a dublat în două femei pentru că aici [este înfățișată] Biserica venind din două popoare, cea una este alcătuită din două popoare, adică din neamuri și iudei, pentru că cei din urmă sunt cei dintâi și cei dintâi sunt ultimii (Mt 19, 30). A venit Maria la mormânt, a venit la pântecul învierii, a venit la nașterea vieții, pentru ca Hristos, Cel care s-a născut din pântecul de carne, să se nască din nou din mormântul credinței, și mormântul pecetluit să redea spre viața veșnică pe Cel pe care fecioria intactă l-a adus la viața de față. Semnul divinității este că fecioria a rămas intactă după naștere, ieșirea cu trupul din mormântul pecetluit este (și ea) semn al divinității. Maria și Maria au venit ca să vadă mormântul. Vezi că pentru noi au venit, nu ca să-l cerceteze pe Domnul, ci mormântul, nici nu căutau printre cei morți pe cel deja viu, ele care credeau deja că Domnul înviase.

³¹ Parturit – lit. naște, poartă.

³² Resurgente – lit. sculându-se, ridicându-se din nou.

³³ Ecclesiarum typum – lit. în forma Bisericii.

4. Iar îngerul Domnului a coborât din cer și a prăvălit piatra. A prăvălit piatra nu ca să-l ajute pe Domnul să iasă afară³⁴, ci ca să arate lumii că Domnul înviase deja; să dea credință tovarășilor (Lui) ca să creadă, nu să dea ajutor Domnului pentru a se ridica. A prăvălit piatra. (Piatra) care fusese așezată din rea-credință³⁵, a fost prăvălită spre credință. A prăvălit piatra, pentru ca aceeași (piatră) care a primit să fie paznic morții, să fie vestirea vieții. Rugați-vă, fraților, ca și acum să coboare îngerul și să desfacă toată împietrirea inimii noastre, să descopere tainele simțirilor noastre, să dea mărturie din chiar mințile noastre că Hristos a înviat pentru că precum acea inimă [care crede] este cer în care Hristos trăiește și împărățește, tot așa este mormânt acel piept, în care Hristos este încă ținut mort și îngropat. Hristos a pățimit ca om și a fost îngropat; (dar) el este, trăiește, împărățește, rămâne și continuă să fie Dumnezeu. Auzi pe Apostol când spune: *Chiar dacă l-ai cunoscut pe Hristos după trup, acum nu-L mai cunoaștem* (2 Co 5, 16). *Și că a murit păcatului, a murit o dată pentru totdeauna, iar ce trăiește, trăiește lui Dumnezeu* (Rom 6, 10), adică trăiește ca Dumnezeu.

5. *Și apropiindu-se a prăvălit piatra și ședea pe ea* (Mt 28, 2). Ședea pentru a învăța învierea, nu pentru a-și odihni osteneala. Natura cerească nu cunoaște slăbiciune, nu știe trudă, iar piatra a devenit unealta șederii îngerești, catedra învățaturii cerești, școala vieții, care a fost așezată de iudei ca poartă a morții, spre slujba cenușei, spre tăcerea funebră.

6. *Zice: era înfățișarea lui ca fulgerul, iar îmbrăcămintea lui ca zăpada* (Mt 28, 3). Strălucirea feței este deosebită de albeala hainelor; hainele lui sunt comparate cu zăpada, iar fața cu fulgerul, pentru că fulgerul (este) din cer, iar zăpada de pe pământ. Ascultă-l pe profetul care zice: *Lăudați pe Domnul focul de pe pământ, grindina, zăpada* (Ps 148, 7, 8). Deci în fața îngerului a fost păstrată strălucirea naturii cerești, și în veșmânt a fost închipuită frumusețea părtășiei cu umanitatea, iar firea îngerului ce vorbea este estompată pentru ca ochii trupești să îndure strălucirea plăcută a veșmintelor, dar și să se cutremure de fața lui ca de fulger și să cinstească pe mesagerul Creatorului.

7. *Și de frica lui s-au înspăimântat paznicii* (Mt 28, 4). De ce s-au înspăimântat? Pentru că păzeau din zelul cruzimii, nu din îndemnul evlaviei. Este ruinat, este distrus, nu se poate ține pe picioare cel pe care conștiința l-a părăsit, iar vinovăția l-a apăsât. De aceea îngerul îi doboară pe cei nelegiuți, dar se adresează celor evlavioși și îi îmbărbătează: *Să nu vă temeți! Aceasta înseamnă: aceia să se teamă, să se teamă cei ce-l prigonesc, (dar) cei ce-l caută să nu se teamă. Nu vă temeți, știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. Nu este aici* (Mt 28, 5-6). Aceasta înseamnă: Eu am venit ca să vă învăț pe voi, nu ca să îl eliberez pe El, Care este și Ziditorul nostru și este Cel ce se

³⁴ Non ut egrediendi domino praeberet aditum – lit. nu ca să-i înlesnească accesul ca Domnul să iasă afară.

³⁵ Ad perfidiam – lit. spre înșelare.

ridică. *Nu vă temeți! Nu este aici, ci s-a sculat precum a zis.* Vezi că îngerul a venit ca slujitor să arate prin fapte, cele pe care le-a propovăduit prin cuvinte Domnul, Care a prevestit Învierea înainte de moartea sa. Căci acela care a putut ști ar fi putut și să evite, dar pentru că a putut birui, a refuzat să ocolească (încercarea), pentru că slava Celui ce a înviat a îngropat ofensa celui ce moare.

8. Despre următoarele, fraților, vom trata în următoarea predică, pentru că osteneala recentă a drumului ne împiedică să întindem și să lungim cuvântarea.

Omilia LXXVI: A treia cuvântare despre Învierea Domnului

1. În cuvântarea de mai înainte am spus că Maria și cealaltă Marie reprezintă imaginea Bisericii care vine din două popoare: aceasta dorim să dovedim astăzi în cele ce urmează, dacă ne este oferită ascultarea voastră binevoitoare. Spune (Scriptura) că *îngerul răspunzând a zis: Nu vă temeți! Știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați, nu este aici, căci s-a sculat precum a zis. Veniți, vedeți locul unde era Domnul pus (Mt 28, 5-6).* Îngerul menționează mai întâi numele, amintește de cruce, vorbește despre patimă, mărturisește moartea, iar apoi învierea, apoi Îl mărturisește pe Domnul. Și dacă după atâtea chinuri și după îngropare îngerul îl recunoaște drept Domn, vorbește (și) despre slujirea Sa, și că socotește că toată necinstea patimilor s-a preschimbato în slava învierii. De ce judecă omul că dumnezeirea s-a știrbit³⁶ în trup, sau crede că puterea Lui a eșuat în supliciu, sau consideră drept robie puterea micșorată? Pe drept (îngerul) menționează crucea, arată locul unde a fost pus Domnul, ca nu un altul și nu el însuși să fie considerat că a înviat din morți. Și dacă Domnul se întoarce cu aceeași carne, arată rănilor, poartă în continuare înseși găurile cuielelor, și dă dovezile învierii lui, înseși mărturiile corpului său care au fost batjocurile patimii sale; cum crede omul că se va întoarce în carnea altuia și nu într-a lui, sau refuză oare slujitorul carnea sa, când Domnul nu a schimbat-o pe a noastră? Bucură-te, omule, că vei fi tu însuși în carnea ta [la Învierea de obște], căci dacă ai învia în carne străină, nu ai mai fi tu însuși.

2. Îngerul a adăugat zicând: *Și degrabă mergeți să spuneți ucenicilor că s-a sculat (din morți) și va merge înaintea voastră în Galileea, acolo Îl veți vedea (Mt 28, 7).* Îngerul aici nu pe femei, ci prin cele două femei a trimis Biserica, pe care a trimis-o, și trimițând-o astfel a răspândit-o în lung și în lat. Aici îngerul a trimis pe mireasă la mire. Și astfel mergând ele, Domnul le-a întâmpinat și le-a salutat pe ele zicând: *Bucurați-vă! (Mt 28, 9)* Le-a întâmpinat și nu le-a speriat cu puterea (Sa), ci le-a întâmpinat cu iubire arzătoare; nu le-a tulburat cu autoritatea (Sa), ci le-a salutat. Nu le subjugă cu legea stăpânitoare, ci cu legea mirelui, le cinstește cu dragostea mirelui. Le salută: *Bucurați-vă!* A spus ucenicilor săi El însuși: *pe nimeni să nu salutați pe cale (Lc 10, 4)* și atunci de ce le-a apărut aici pe cale și le salută atât de grabnic? Nu Se așteaptă să fie cunoscut, nu caută să fie recunoscut, nu îngăduie să fie întrebat, ci S-a

³⁶ Minoratum deum – lit. Dumnezeu micșorat.

grăbit doar să le salute, s-a grăbit fierbinte, și a dezlegat El Însuși în salutare porunca sa. A făcut (aceasta), a făcut așa pentru că puterea dragostei biruiește și trece peste toate. De îndată ce Hristos salută Biserica, a făcut-o să fie a Sa, și astfel mădularele ei le-a primit așa în trupul Său, cum spune apostolul: *Și El însuși este capul trupului, al Bisericii (Col 1, 18)*. Lucrurile înseși arată clar că în acele femei se află cu adevărat chipul deplin al Bisericii, pentru că Hristos le-a descoperit ucenicilor săi șovăitori cele cu privire la înviere, îi întărește pe cei înfricoșați cu arătarea coastei, cu găurile cuielor, de-abia îi readuce la credință cu gustarea mâncării. De aceea îi și numește pe drept copii pe cei foarte mici în credință, zicând: *Copii nu cumva aveți ceva de mâncare (In 21, 15)* și în alt loc a numit-o femeie pe aceeași Maria care Îl plângea ca pe un mort, și i-a refuzat cutezanța de a se atinge de el. Dar pe acelea (femeile mironosițe) le găsește atât de desăvârșite, atât de credincioase, atât de nezdruccinate de teama femeiască, ci râvnitoare spre taină, căutând astfel pe Domnul cu toată înflăcărea credinței și se lasă cuprins³⁷ cu o astfel de salutare, zicând: *Bucurați-vă!*, adică „Sunt cu voi”³⁸. Îngerul a zis: *Știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați*, iar Hristos a răspuns celor ce-l căutau: *Bucurați-vă!* Dar în alt loc Mariei nu i-a fost îngăduit să-l atingă (In 20, 14-17). Aici însă le-a fost permis nu doar să-L atingă, ci și să-L îmbrățișeze cu totul.

3. *Și acelea, zice, s-au apropiat și au cuprins picioarele lui (Mt 28, 9)*. Acestea țin picioarele lui Hristos, care datorită grabei reprezintă și merită [să fie] modelul predicării evanghelice în Biserică; și astfel ating prin credință picioarele Izbăvitorului, ca să atingă slava și să ajungă la cinstea deplinei divinități. Dar aceea a auzit pe drept: *Nu mă atinge (In 20, 17)*, aceea care L-a plâns pe Domnul pe pământ și așa L-a căutat în mormânt ca pe un mort, că nu știa că el împărătește în cer cu Tatăl. *Nu mă atinge*, adică, nu supune atingerii cârnii, pe Cel pe care tu trebuie să-L atingi prin atingerea credinței, nu îndrăzni să te atingi (de El) pe pământ ca și cum ar fi doar un om, pe care încă nu înțelegi să Îl cinstești ca Dumnezeu în cele cerești. Să înceteze îngrijorarea femeiască, să înceteze grija muierască, să vină în cugetul tău încrederea bărbătească, să cuprindă lărgimea inimii tale înălțarea Mea, ca să te bucuri în ceruri de fericirea eternă a atingerii Mele. Precum acel (cuvânt) al profetului: *Fericit bărbatul al cărui ajutor este de la Tine, Doamne, suișuri în inima lui a pus (Ps 83, 6)*. Cel care nu s-a înălțat prin credință în cer la Hristos, nu-l atinge pe Hristos pe pământ cu mâna. Deci aceeași Maria [se găsește] aflată când în culmea credinței, când înălțată în vârful Bisericii și Îl atinge și Îl cuprinde pe Hristos prin deplina simțire a sfințeniei, când se îndoiește coborâtă de slăbiciunea cârnii și de neputința femeiască, și nu este vrednică să se atingă de Ziditorul³⁹. Nu încape îndoială: dacă într-adevăr acea (stare dintâi) este legată de formă, aceasta (din urmă) este legată de gen, acea (stare dintâi) este legată de slava dumnezeiască, acesta

³⁷ Habendum se tradat – se predă spre a-l păstra.

³⁸ Habetote – lit. să mă aveți.

³⁹ Tactum sui non meretur auctoris – lit. nu merită atingerea ei de Ziditorul.

(din urmă) este legată de natura umană. Pentru că asemenea (suntem) și noi înșine: când înțelegem cele divine este darul lui Dumnezeu; (iar) când cunoaștem cele omenești, suntem orbiti de noi (înșine). Astfel Petru (este) fericit când L-a mărturisit pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu, când Tatăl L-a descoperit (Mt 16, 16); dar când Îl tăgăduiește pe Hristos (Mt 26, 69-75), simte și suferă de orbirea cârnii.

4. Între timp iudeii fie își agonisesc în mod necinstit învinuirile lor, fie, și mai rău, înstrăinează lucrurile altcuiva, în timp ce stabilesc un preț pentru păcate, în timp ce socotesc și pun în balanță păcatele cu bani, în timp ce dau pe afară în nelegiuirile lor, pe care le-au adunat cu toată ticăloșia. Astfel l-au tocmnit pe Iuda drept trădător al Domnului său, și au stabilit un preț pentru sângele Răscumpărătorului lumii, astfel cu punga (de bani) au închis credința (dată) de mormântul deschis, ca să negustorească cu bani crima crimelor pentru a nega învierea. Spune (Scriptura), *că au dat mulți bani ostașilor zicând: Spuneți că ucenicii Lui au venit noaptea și L-au furat pe El, pe când noi dormeam și dacă dregătorul va auzi acestea noi îl vom îndupleca pe el și fără grijă vă vom face pe voi. Și aceia luând banii, au făcut precum au fost învățați și s-a răspândit vorba aceasta între iudei până în ziua de astăzi (Mt 28, 12-15).* [S-a răspândit] între iudei, dar oare nu și între creștini? Iudeule, ceea ce tu ai ascuns cu aur în Iudeea, s-a descoperit prin credință și a strălucit în întreaga lume. Ucenicii L-au primit, nu L-au furat pe Hristos; tu ai urzit vicleșugul, dar nu ai furat adevărul. Iudeule, a înviat Hristos, iar tu ai pierdut banii. *Sângele lui asupra noastră și asupra fiilor noștri (Mt 27, 25).* Iudeule, Hristos trăiește! Tu te-ai omorât și pe tine, i-ai omorât și pe urmașii tăi.

Omilia LXXVII: A patra cuvântare despre Învierea Domnului

1. Este de ajuns dovada completă și deplină a devoțiunii, (faptul) că toată făptura a suferit la momentul patimii cu Creatorul său. Care trup nu a tremurat când s-a cutremurat pământul, care minte nu a încremenit, care simțire nu s-a stins când soarele a apus înainte de vreme și lumina a fugit? Într-adevăr, fraților, atunci chiar și inimile noastre zăceau moarte, simțirea (noastră) a murit împreună (cu El), cuvântarea noastră a fost îngropată cu Ziditorul ei, ca acum să se înalțe spre deplina Lui slavă. Acesta a fost motivul tăcerii mele, aceasta a fost întârzierea datoriei mele, ce fusese promisă. Nu este de mirare, fraților, că predica mea a urmat prevăzător și cu toată supunerea simțirii pe Dăruitorul ei chiar până la cele de jos, pentru că fără El nu am nimic să dau înapoi atâtor și unor astfel de creditori cum sunteți voi. Iar de este cineva dornic și, râvnitor să strângă cele cuvenite⁴⁰, s-ar plânge de întârzierea plății, să nu înceteze a cerceta termenele, pentru că Domnul meu cel bogat mărește și compensează înmulțit dobânda împrumutului. Așadar, bunătatea abundentă a lecturii Evangheliei să ne dezlege acum pe noi pe care responsabilitatea slujirii (noastre) ne-a adus și ne-a obligat la o datorie atât de mare.

⁴⁰ Exactor – lit. preceptor, vameș.

2. *Seara, zice, sâmbetei care se lumina de ziuă în prima zi a săptămânii (Mt 28, 1).* Înviiind Domnul, nu doar legea naturii umane a fost schimbată, ci chiar însăși ordinea făpturii este schimbată în mod deosebit. *Seara sâmbetei care se luminează de ziuă.* Iată, înviind Domnul, seara nu se întunecă, ci se luminează și devine început luminii cea care în mod obișnuit este începutul nopții. *Seara sâmbetei care se lumina de ziuă în prima zi a săptămânii.* Precum moartea (se preface) în nemurire, coruptibilitatea (se preface) în nesticăciune, carnea (se preface) în Dumnezeu, așa întunericul se preface în lumină; astfel noaptea însăși se bucură că nu piere, ci este preschimbată, slăbind astfel mai degrabă în intensitatea întunericului decât în durata ei. (Noapte) a fost mai mult decât fericită să renunțe la ciclicitatea orânduită⁴¹ astfel încât să curgă liberă și să izbucnească în libertatea luminii neîncetate, cum spune profetul: *Și noaptea e lumina mea în desfătările mele (Ps 138, 11).*

3. *Seara care se luminează de ziuă în prima zi a săptămânii.* Sâmbăta se bucură că a ajuns a doua (ca importanță), pentru că prin darea Legii a încremenit în trândăvie, iar prin întâietatea [acordată] zilei domnești, (sâmbăta) este înălțată în chip minunat spre lucrarea virtuții divine, pentru că lăncezeala prevederii iudaice o făcea străină de virtutea folositoare, cum spune Domnul: Nu se cade a da sâmbăta vindecare celor bolnavi, ajutor celor slăbiți, vedere orbilor, viață celor morți? (*Mc 3, 4*) Și interpretând în acest fel ziua sâmbetei rânduită de la Dumnezeu pentru cercetarea sfintei legi, au înrobii-o amarnic doar slujirii pântecelor.

4. *Seara sâmbetei care se luminează de ziuă în prima zi a săptămânii, a venit Maria Magdalena și cealaltă Marie (Mt 28, 1).* Maria: după nume a venit doar una, la care se adaugă acum „cealaltă”, referindu-se la o persoană diferită. *A venit Maria și cealaltă Marie:* unitatea numelui indică doar una în cele două, iar distincția persoanelor dezvăluie că era o femeie diferită. *Și a venit,* nu au venit, și când spune cealaltă, arată în chip tainic cu fiecare adresare că una venise înainte de credință, și că cealaltă a fost întoarsă după credință. A venit femeia, dar se întoarce Maria; a venit cea care provocase moarte, se întoarce cea care a născut viața, a venit cea care l-a dat pe Adam celor de jos, se întoarce cea care l-a primit pe Hristos (ridicat) din cele de jos.

5. *A venit Maria și cealaltă Marie.* De ce? *Să vadă mormântul* și nu să-l caute pe Hristos. Măcar să vadă mormântul, înscrisul vinei ei, dovada amară a crimei ei, a înțelegerii ei de odinioară cu diavolul, agoniseala ei din fatala negustorie, ca prin urmare să redobândească credința în locul unde a suferit rușinea neconținută a păcatului ei.

6. *Și iată s-a făcut cutremur mare (Mt 28, 2).* Dacă astfel pământul s-a cutremurat cu ale sale când a înviat Domnul pentru a ne ierta, în ce fel se va cutremura, când va veni spre pedepsirea celor vinovați, cum spune profetul: *Pământul*

⁴¹ Quae intervalla, quae vices suae felicis perdidit servitutis – lit. care mai fericită (a fost) să-și piardă intervalele și schimbările înrobirii sale [față de legea naturii].

s-a cutremurat și s-a liniștit când S-a ridicat Dumnezeu la judecată (Ps 75, 8-9)? Și dacă nu poate să sufere prezența împreună-slujitorului, adică a îngerului, și în ce fel va suporta (omul) prezența lui Dumnezeu?

7. *Un înger al Domnului, zice, a coborât din cer și a prăvălit piatra și ședea deasupra ei (Mt 28, 2). Are dreptate apostolul ce spune: Cine a cunoscut gândul Domnului? (Rm 11, 34). Iată că izbăvirea omenească a fost redobândită prin chiar aceeași cale prin care se pierduse. Femeia, cea dintâi (căzută) în înșelare, a fost cea dintâi adusă la credință, cea care s-a grăbit dintâi spre agonisirea morții, a alergat prima spre creatorul morții, cea care vorbise prima cu diavolul, a auzit prima de la înger (vestea Învierii). Îngerul Domnului a coborât din cer și ședea deasupra pietrei. Nu ca să contribuie la înviere printr-o astfel de lucrare, ci ca să o descopere, cum zice Domnul: Putere am să pun sufletul meu, și putere am să-l iau pe el din nou (In 10, 18). Ne-a deschis ceea ce era încuiat, ne-a descoperit cele ascunse, dar nu îl conduce spre lumină pe Ziditorul său, care deja nu mai era în mormânt, ci i-a adus spre credință învierii pe cei ce slujeau împreună cu el, care zăceau în întunericul îndoielii, cum mărturisește când zice: Nu este aici, s-a sculat.*

8. *A prăvălit piatra, și ședea deasupra ei (Mt 28, 2). De ce nu o rostogolește, ci o prăvălește? (Piatra) pe care trădarea fariseilor o rostogolise spre jignirea și poticnirea, îngerul a prăvălit-o spre credință și mântuire, cum zice profetul: Iată pun în Sion piatră de încercare și stâncă de poticnire (Is 8, 14, 28, 16). Deci piatra care a fost pusă să împiedice viața să iasă, a fost prăvălită ca răstoarne moartea, cum spune Scriptura: Veți vedea viața voastră agățată înaintea ochilor voștri și nu veți crede (Dt 28, 66). Și stătea pe ea. Nu că să își revină din osteneală, ci ca să dovedească astfel că el este protectorul mormântului sfânt și de viață-dătător; și slujitorul cereștii misiuni vestea prin semnul șederii lui că moartea a fost desființată și că Dumnezeu este Cel Care a pățimit, Dumnezeu este Cel primit în strâmtoarea corpului nostru, Dumnezeu despre Care [îngerul] ce ședea dă astfel mărturie [este și] într-o stare cerească. Și ce (nevoie de) mai multe cuvinte fraților? Stă tocmai pentru că îngerul nu s-a mai îndepărtat niciodată de la acel venerabil mormânt.*

9. *Iar de frica lui s-au spăimântat paznicii și s-au făcut ca morți (Mt 28, 4). Groza i-a aruncat la pământ pe vinovații, moartea se întoarce la complici. Așa, așa [se întâmplă] când cei nevinovați se scoală (din morți), groaza și moartea pun stăpânire pe nedrepti și necredincioși. Iar înfățișarea lui era ca fulgerul și veșmintele lui precum zăpada (Mt 28, 3). La ce folosește veșmântul, acolo unde nu este golăciune? Ce (caută) haina, acolo unde nu este nevoie de acoperământ? Dar îngerul, fraților, a prefigurat în acest fel starea noastră, forma noastră, asemănarea noastră în înviere, când omul este îmbrăcat cu însăși strălucirea corpului său, cum zice Domnul: Atunci dreptii vor străluci precum soarele în împărăția Tatălui Meu (Mt 13, 13).*

10. *Iar răspunzând îngerul a spus femeilor: Nu vă temeți, știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați (Mt 28, 5). Până acum îl cereau pe cel răstignit și mort, cele a căror*

credință fusese tulburată de furtuna crudei pătimiri și astfel povara judecății (nedrepte) le-a încovoiat, încât caută până acum în mormânt pe Domnul cerului. *Nu este aici*. În sensul că fusese în acel loc; dar este aici pentru că este pretutindeni, și nu este cuprins de limitele spațiului. *Veniți, vedeți locul unde era pus Domnul (Mt 28, 6)*. Îngerul le-a chemat pe femei să vadă, ca locul sfântului trup să curețe ochii, pe care diavolul i-a întinat întunecându-i cu vederea pomului interzis. Au înaintat spre mormânt, ca să se ridice în deplina mântuire a credinței îngropate cu Domnul. Dacă suntem împreună sădiți în asemănarea morții lui, la fel vom fi și (în asemănarea) învierii (*Rm 6, 5*).

11. *Mergând, ziceți ucenicilor lui (Mt 28, 7)*. Întoarce-te la bărbat ca o femeie deja tămăduită și îndeamnă-l la credință, tu care l-ai dus în înșelare, du mărturia învierii Domnului acasă la bărbatul tău, pe care mai înainte l-ai dus în ispită și la ruină.

Omilia LXXX: A șaptea cuvântare despre Învierea Domnului

1. Întrucât în cuvântarea anterioară, am atins în treacă prima parte a lecturii, astăzi să ascultăm cele ce urmează. *Iar îngerul răspunzând, a spus femeilor: Nu vă temeți, știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați, nu este aici, s-a sculat, precum a zis; veniți, vedeți locul unde era pus Domnul (Mt 28, 5-6)*. Crezi oare că a fost reproșată absența lui Petru, Ioan și a tuturor ucenicilor și că trândăvirea nu a fost pedepsită, întrucât femeile, priveghind singure, l-au întâmpinat primele cu zel pe Hristos cel înviat, și că aceeași parte bărbătească este înfierată, astfel încât slăbiciunea femeiască să ajungă mai înainte spre slava învierii? Departe de noi aceasta, fraților, căci acest lucru are loc dintr-un motiv, nu întâmplător, (este) o taină, nu întâmplare; (este) o rânduială, nu un reproș. Căci femeia urmează aici pe bărbat: unde bărbatul se ridică în Hristos, (femeia) nu îl precede. Să-ți dai seama deci că Petru nu se supune femeilor, ci lui Hristos; nu slujnicilor, ci Stăpânului; tainei, nu somnului; rânduiei, nu fricii. Pe scurt bărbatul era deja [cuprins] în Hristos când îngerul a venit la femei; astfel cu cât Domnul l-a întrecut pe înger (în cinste), cu atât bărbatul o întrece pe femeie în cinste.

2. *Știu că pe Iisus Cel răstignit Îl căutați. Nu este aici; s-a sculat precum a zis. Veniți, vedeți locul unde era pus Domnul (Mt 28, 5-6)*. *Nu vă temeți*. Pentru că iubirea îi stăpânește pe cei buni, frica pe cei răi; teama îi înspăimântă pe necredincioși, dragostea îi mângâie pe cei evlavioși. *Nu vă temeți*. Aceasta înseamnă: Să se teamă iudeul care a trădat, Pilat care a condamnat, soldatul care a bațjocorit, necredința care a răstignit, amara cruzime care a dat să bea, sălbăticia care l-a asediat pe cel îngropat, viclenia care a dobândit minciuna, care a vândut credința, lipsa de omenie care se întristează dacă Domnul său ar învia, dar nu o doare că L-a ucis. Se cuvine ca voi să vă bucurați, nu să vă temeți, pentru că Cel pe care voi L-ați căutat mort a înviat, Cel pe care L-ați jelit ca ucis trăiește. *Știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați*. Aceasta înseamnă: de ce Îl căutați pe Cel viu între cei morți? De ce căutați viața în mormânt? Mergeți mai degrabă spre întâlnirea cu Cel viu și nu vă grăbiți spre cinstirea celui mort.

3. *Știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați, nu este aici (Mt 28, 5-6).* Așa a zis îngerul, că pentru aceasta a descoperit mormântul, nu ca [să-L ajute] să iasă de acolo pe Hristos, Care deja nu era acolo, ci să arate că acolo nu mai era Hristos. *S-a sculat precum a zis.* Îndoită putere este aceasta: și a se întoarce din morți și a prezice cele viitoare. *Veniți, vedeți locul unde era pus Domnul (Mt 28, 6).* Veniți, femei, veniți, vedeți unde l-ați pus voi pe Adam, unde l-ați îngropat pe bărbat, unde l-ați prăbușit pe bărbat cu sfatul vostru, încât l-ați provocat pe Domnul să coboare astfel pentru înșși robii (Săi), și înțelegeți că noianul iertării arătată vouă atâta a fost cât noianul nedreptății făcute Domnului. *Veniți, vedeți locul unde a fost pus Domnul.* Puterea îngerească mărturisește că Cel răstignit este Domnul, în vreme ce neputința omenească iscodește dacă ar fi Domnul, Cel care a înviat. Hristos a îndurat suferințele omenești în așa fel ca să nu piardă nimic din ceea ce e dumnezeiesc.

4. *Și degrabă mergând spuneți ucenicilor lui că va merge înaintea voastră în Galileea: acolo Îl veți vedea (Mt 28, 7).* Și nici aici apostolii nu au fost puși după femei, ci femeia a fost dezlegată de vină, cât timp poartă [propovăduirea] vieții, poartă vestirea⁴² învierii, cea care purtase auzirea morții și a năruirii.

5. *Și mergând, zice, grabnic spre mormânt cu teamă și bucurie mare.* Femeile intră în mormânt, ca să devină părtașe ale îngropării, tovarășe patimii [și] ies din mormânt, ca să se înalțe în credință înainte de a se ridica din nou în trup. *Au mers cu frică și bucurie mare.* Și (atunci) unde este [îndemnul]: *Nu vă temeți?* Pentru că teama nu a fost îndepărtată, ci schimbată, s-a risipit teama [pricinuită] de vină, dar a rămas cea [datorată] în slujire. Rea (este) teama [pricinuită] de vinovăție, bună (este) teama [izvorâtă] din respect. Pe Adam cel dat lor (femeile) îl pierduseră, dar se temeau să nu l piardă pe Hristos cel redat lor. *Au mers cu frică și bucurie mare.* Scris este: *Slujiți Domnului cu frică și bucurați-vă Lui cu cutremur (Ps 2, 11).* *Au mers cu frică și bucurie mare.* Pentru că *frica sfântă de Domnul rămâne în veacul veacului (Ps 18, 10).* Deci cel care stăruie în frica de Dumnezeu, rămâne în sfințenie.

6. *Și Iisus le-a întâmpinat. Le-a întâmpinat, zice, Iisus și le-a zis: Bucurați-vă! (Mt 28, 9)* Hristos le-a întâmpinat pe cele ce alergau cu credință, ca să recunoască din vedere ceea ce credeau cu tărie și să le întărească cu prezența, pe cele care încă erau tulburate de auzirea (veștii). *Iisus le-a întâmpinat zicând: Bucurați-vă!* Le-a întâmpinat ca Domnul, le-a salutat ca părinte, le-a însuflețit cu iubire, le păzește de teamă, le salută ca să nu fugă de frică, pentru ca să slujească din iubire. *Iar ele apropiindu-se au cuprins picioarele Lui (Mt 28, 9).* Ca să știe că bărbatul este la căpătâiul lui Hristos [și] că ele sunt la picioarele lui Hristos și că [trebuie] să-l urmeze pe bărbatul dat lor, nu să-i meargă înainte în numele lui Hristos.

7. Le zice lor: *Nu vă temeți.* Ceea ce a spus îngerul, spune și Domnul ca să le întărească pe ele, ca Hristos să le întoarcă pe ele întărite. *Nu vă temeți, ci mergeți,*

⁴² Auditum – lit. ascultarea, auzul.

spuneți fraților mei, ca să meargă în Galileea, acolo mă vor vedea (Mt 28, 10). Învieind din morți, Hristos l-a ridicat pe om, nu l-a abandonat. Prin urmare îi numește frați pe cei pe care i-a făcut să fie frați buni în Trupul Său; îi numește frați pe cei pe care i-a adoptat ca fii pentru Tatăl Său, îi numește frați pe cei pe care Moștenitorul binevoitor și i-a făcut împreună-moștenitori. Dar auziți cum a reapărut reaua-credință când a înviat Hristos.

8. *Iată au venit unii dintre paznici în cetate, și i-au înștiințat pe mai marii preoților de toate care se întâmplase.* Dar aceia, zice, *adunându-se cu bătrânii după ce s-au sfătuit, mulți bani au dat soldaților zicând: spuneți că au venit noaptea ucenicii lui și l-au furat pe el pe când noi dormeam (Mt 28, 11-13).* Cei ce dau banii nu obțin ceea ce trebuia pierdut, ci ceea ce trebuia păstrat; iudeii – văzându-l Iuda – L-au cumpărat pe Hristos, ca să-l piardă pe El; acum au cheltuit mulți bani ca să se piardă pe ei înșiși, Legea, templul, patria. *Au venit ucenicii lui noaptea și l-au furat pe el. Bărbații vicleni și vărășatori de sânge (Ps 54, 27) hotărăsc prețul înșelăciunii, meșteșugesc unealta vicleniei, prin negustoria crudă [încearcă] fraudarea credinței, negustoresc prădarea adevărului, îi corup pe soldați pentru că au numit furt ceea ce era taina învierii. Au venit ucenicii lui noaptea și l-au furat pe el.* Nu s-au mulțumit că L-au ucis pe învățător, ci [se gândeau] în ce fel ar fi putut să piardă pe ucenici, și fac din virtutea învățătorului vina ucenicilor. *Au venit noaptea ucenicii lui și l-au furat pe el.* În mod clar militarii au pierdut, iudeii s-au distrus, dar ucenicii (l-au luat) pe învățătorul lor nu prin furt, ci prin credință; prin virtute, nu prin înșelăciune; prin sfințenie, nu prin delict l-au luat viu, nu mort. Prin urmare iată de ce sunt trimiși în Galileea ca să poată să-l vadă pe el, pentru că Dumnezeu nu e văzut în locul vicleniei.

9. Când a zis: *Datu-Mi-s-a dat toată puterea în cer și pe pământ (Mt 28, 18),* [Hristos] vestește ceea ce Și-ar fi dat Luiși cu privire la Sine, cum arată apostolul, când zice: *Dumnezeu era în Hristos, împăcând lumea cu Sine Însuși (2 Co 5, 19).* Fiul lui Dumnezeu s-a făcut Fiul Fecioarei, Dumnezeu (s-a făcut) om, dumnezeirea carne, pe care să o posede întotdeauna cu Tatăl și Duhul. Și astfel a zis: *Mergeți, botezați toate neamurile în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Mt 28, 19),* până atunci când singura și aceeași putere ar readuce⁴³ la mântuire toate neamurile, pe care le-a creat spre viață.

10. *Și iată, zice, eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului (Mt 28, 20).* E întotdeauna cu noi, cel care este întotdeauna cu Tatăl și vine la noi prin cele pe care le-a luat din noi. Și ce (nevoie de) mai multe (cuvinte) fraților? Faptul că se naște, că pătimește, că înviază, că își asumă (toate), nu îi este de trebuință Luiși, ci este [necesar] pentru mântuirea noastră.

⁴³ Recrearet – lit. ar recrea, ar restaura.